

ZUZANA LOPATKOVÁ*

Reflexie cyrilo-metodskej tradície v procese zakladania Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme

LOPATKOVÁ, Z. Exploring the Cyrillo-Methodian Tradition in the Establishment of the Slovak Institute of Saints Cyril and Methodius in Rome. *Slavica Slovaca*, 59, 2024, No 1, pp. 72-77 (Bratislava).

The late 50s and early 60s of 20. century were influential years for the Catholic Slovak diaspora in Rome, characterized by intensive preparations for the historic 1100th anniversary of Saints Cyril and Methodius arrival in Great Moravia. This commemoration served as a powerful catalyst, mobilizing efforts across three primary areas: the jubilee pilgrimage in 1963, editorial initiatives, and ultimately, the decision to establish the Slovak Institute of Saints Cyril and Methodius in Rome. The most significant events were the jubilee celebrations in 1963, featuring numerous gatherings, particularly the May festivities and the Slovak national pilgrimage in Rome in September. Following these celebrations, several important documents remained for Slovaks, but most notably, the primary outcome was the Slovak Institute of Saints Cyril and Methodius, the most successful initiative of a Slovak generation abroad, rooted in the genuine Cyrillo-Methodian tradition of the Slovak Catholic diaspora.

Saints Cyril and Methodius, tradition, Rome, Roman Catholic Church, institute, Slovakia

Neoddeliteľnou súčasťou slovenských dejín je cyrilo-metodská tradícia, dnes uznávaná nielen rímskokatolíckou cirkvou, ktorá je aj súčasťou oficiálnej štátnej tradície či idey, a odvoláva sa na ňu aj preambula ústavy súčasnej Slovenskej republiky. Na svojej vážnosti nabrala predovšetkým v čase silného národného útlaku Slovákov a iných slovanských národov, pričom práve milénárne oslavy cyrilo-metodského jubilea v roku 1863 sa stali impulzom k mobilizácii slovenského národného, politického, kultúrneho a náboženského života.¹ Súčasťou príprav na milénárne oslavy bolo Memorandum slovenského národa z roku 1861, v ktorom sa Slováci domáhali svojich základných politických, národných, administratívnych a kultúrnych práv, ako aj vyhlásenia sv. Cyrila a Metoda za slovenských národných patrónov.² Napokon najvýznamnejším pamätníkom na oslavy bol vznik najväčšej národnej a kultúrnej inštitúcie Slovákov, Matice slovenskej, ktorá svoju činnosť zahájila na ustanovujúcej schôdzi 5. – 12. júla 1863, počas cyrilo-metodských osláv, a 6. augusta 1863 na valnom národnom zhromaždení v Martine.³

Aj oslavy cyrilo-metodského jubilea v 20. storočí priniesli hmatateľný výsledok v podobe založenia inštitúcie, ktorá vstúpila do dejín Slovákov doma i v zahraničí, a ktorá bola výsledkom

* prof. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD., ORCID 0000-0001-8890-4562, Katedra histórie, Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, lopatkova@gmail.com

¹ Lopatková, Z.: Cyrilo-metodská tradícia a trnavské centrum posledných bernolákovcov (do konca 19. storočia). In Frimmová, E. – Kohútová, M.: Ideové prvky národného príbehu v dlhom 19. storočí. Bratislava : Historický ústav SAV, 2014, s. 69-77; Lopatková, Z.: Cyrilo-metodská tradícia na stránkach Katolíckych novín (1870–1904). In Lukáčová, M. – Husár, M. – Ivanič, P. – Hetényi, M. (eds.): Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 244-255.

² Bokes, F.: Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848–1914. Zv. I. 1848-1867. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962.

³ Archív Matice slovenskej, Fond Matice slovenskej I, inv. č. 41, Zápisnica prvého Valného zhromaždenia Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine dňa 4. augusta 1863. Na prvom valnom zhromaždení Matice slovenskej sa len potvrdila živá cyrilo-metodská tradícia a ňou podložené národné povedomie, kedy J. M. Hurban predstrel svoj návrh, aby „za-
loženie Matice slovenskej dialo sa na pamiatku cyrilo-metodského krstu a tisícročného pokresťančenia nášho národa.“

snáh starej a novej emigrantskej generácie, a najmä zdrojom nádeje počas náboženského prenasledovania na Slovensku. V tomto období schválený, založený a vybudovaný Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme zohral neoceniteľnú historickú úlohu; v čase, kedy situácia na Slovensku, osobitne po politických zmenách v Československu vo februári 1948, kde pod vplyvom komunistickej ideológie prichádzalo k potláčaniu kresťanskej viery a k otvorenému prenasledovaniu cirkvi a náboženských spoločností, stal sa duchovným a kultúrnym centrom v slobodnom svete, zastával záujmy rímskokatolíckej cirkvi na Slovensku, ba stal sa aj oporou slovenských národných záujmov a kultúry. Založeniu tejto inštitúcie však predchádzala dlhá cesta; myšlienka o vzniku ústavu v Ríme sa začala utvárať takmer 15 rokov pred jej uskutočnením. Zrodila sa predovšetkým z duchovných potrieb Slovákov vo vlasti i v emigrácii, pričom hlavnú účasť v tomto vývoji udalostí mali predovšetkým mladí diecézni a rehoľní kňazi v talianskej emigrácii.⁴ Kňazská práca v Ríme sa po príchode novej vlny utečencov v roku 1948 a v nasledujúcich rokoch zintenzívnila, a to najmä po príchode Antona Boteka do Ríma, ktorý spolu so svojimi blízkymi spolupracovníkmi, ku ktorým patrili napríklad Félix Litva SJ, Michal Lacko SJ, Jozef Tomko a iní slovenskí kňazi i laici v Ríme, založil Slovenské katolícke centrum, ktorého jednou z prvých úloh bola starostlivosť o utečencov z táborov.⁵

Koniec 50. a začiatok 60. rokov 20. storočia sa v katolíckej slovenskej emigrácii v Ríme niesli v znamení rozsiahlych príprav na oslavy historického 1100. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu, čo sa stalo obrovským impulzom na zmobilizovanie všetkých síl, ktoré sa odrazili predovšetkým v troch hlavných bodoch: v dôkladných prípravách na oslavy s dôrazom na jubilejnú púť v roku 1963, v edičnej činnosti popredných predstaviteľov americkej aj rímskej emigrácie (vydávanie publikácií, pojednávajúcich o živote a pôsobení sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave),⁶ a napokon v rozhodnutí vybudovať Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme ako jeden z najvýznamnejších výsledkov týchto udalostí.⁷ Periodikum Hlas z Ríma, ktoré začalo vychádzať v januári 1952 v Ríme ako jedno z najvýznamnejších exilových periodík, reflektovalo domácu situáciu v Československu, ale zároveň prinášalo informácie zo slobodného sveta, a tak zohralo kľúčovú úlohu v organizovaní jubilejných osláv.⁸ Dňa 6. apríla 1962 pricestoval do Ríma biskup A. G. Grutka, ktorý ešte v októbri 1959 prevzal protektorát nad duchovnou prípravou na cyrilo-metodské jubileum, s M. K. Mlynarovičom a J. Bachom, aby urobili v Ríme potrebné kroky k oslavám. Slovenský program osláv 14. apríla 1962 predložil biskup A. G. Grutka na audiencii

⁴ Tomko, J.: Zrod Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. In Hrabovec, E. (ed.): Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015, s. 9-10; Náhalka, Š.: Exsul familia Slovacorum. Rím: Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda, 1962, s. 6-10; Hrabovec, E.: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda a Svätá stolica v cirkevnopolitickom kontexte. In Hrabovec, E. (ed.): Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015, s. 23-24; Zvara, P.: Spolok svätého Vojtecha a vydavateľská činnosť Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda. In Lopatková, Z. (ed.): Fidei et scientiae... semper fideles. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2021, s. 203-205.

⁵ Viac o činnosti slovenskej katolíckej emigrácie v Taliansku pozri Katrebová-Blehová, B.: Slovenská emigrácia v Taliansku v rokoch 1945–1950. Bratislava – Roma: Istituto Storico Slovacco di Roma, 2019; Náhalka, Š.: Exsul familia Slovacorum, c. d., s. 14-15.

⁶ Pre intelektuálov začali v roku 1960 vydávať vedecké a odborné štúdie v rôznych svetových jazykoch v zborníku pod názvom Slovak Studies. Rydlo, J. M.: Vydavateľské a prekladateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. In Hrabovec, E. (ed.): Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015, s. 102-104.

⁷ Náhalka, Š.: Vznik a prvé desaťročie. In: Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1973, s. 21-22, 47.

⁸ Blížiacemu sa jubileu sa slovenskí kňazi v Ríme venovali na viacerých stretnutiach aj mimo Ríma. Správy o nich boli pre slovenskú verejnosť pravidelne uverejňované na stránkach Hlasov z Ríma (Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1961 (január), roč. X, č. 1, s. 8).

samotnému pápežovi Jánovi XXIII., ktorý dal požehnanie pre jeho prácu, a zároveň žehnal aj slovenských biskupov a kňazov i celý národ.⁹ Z pohľadu slovenských kňazov v slobodnom svete bolo kresťanské náboženstvo na Slovensku v priam tragickej situácii, plne si uvedomovali snahu o jeho likvidáciu. Preto dávali hlavný dôraz práve na náboženské podujatia pri oslavách cyrilometodského jubilea v roku 1963 s tým, že týmito oslavami pokladali priam za svoju povinnosť udržať pri živote dedičstvo apoštolov. Cyrilo-metodské jubileum slovenská katolícka emigrácia spájala s ďalšími smelými plánmi. Napríklad toto jubileum pokladala za veľmi vhodnú príležitosť na to, aby na patričných miestach primeranou formou predložili jednu zo svojich žiadostí, a to zriadenie slovenskej cirkevnej provincie. Ďalším z plánov slovenskej katolíckej emigrácie pri príležitosti jubilea bolo dobudovať organizáciu slovenských vedeckých pracovníkov – založiť tzv. Slovenský ústav, ktorého jedným z cieľov malo byť vydávanie odborných štúdií o Slovensku, a to od slovenských autorov vo svetových jazykoch. Tiež jednou z popredných úloh vedeckých pracovníkov malo byť vydávanie diela Monumenta historica Slovaciae.¹⁰ Niektorí predstavitelia slovenskej katolíckej emigrácie navrhovali, aby do plánovaných medzinárodných osláv bola zainteresovaná aj Svätá Stolica. Jedným z plánov, o ktorom sa zmienil Š. Náhalka o rok neskôr na stránkach Hlasov z Ríma, bola myšlienka dosiahnuť u Svätej Stolice oficiálne potvrdenie uznania sv. Cyrila a Metoda za slovenských patrónov.¹¹

Ďalšie prípravy a oslavy cyrilometodského jubilea v Ríme boli veľmi úzko prepojené s prípravou a výstavbou Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda.¹² Slovenská katolícka emigrácia v Ríme si plne uvedomovala, že vybudovanie domu by pomohlo definitívne inštitucionalizovať jej činnosť v Ríme a v Taliansku, a zastrešiť všetky dôležité inštitúcie, ktoré postupne zakladali. Aj medzi Slovákami vo svete sa myšlienka o vzniku takejto inštitúcie stretla s pozitívnym ohlasom; k najaktívnejším v získavaní finančných prostriedkov na jej výstavbu patrili J. Tomko, ktorý uskutočnil pracovné cesty po USA a Kanade, kde presviedčal krajanov o potrebe ich podpory.¹³ Dňa 26. decembra 1959 na stretnutí viacerých Slovákov v Ríme v byte profesora A. Bugana prvýkrát celkom konkrétne vznikol program vybudovať v Ríme slovenský dom, ktorý by bol centrom pre prácu Slovákov. V rámci tohto programu sformulovali niekoľko úloh: príprava chlapcov na kňazské povolanie pre Slovensko, zastrešenie práce Slovenského katolíckeho ústredia (redakcia periodík *Slovenský kňaz* a *Hlasy z Ríma* a pastoračná činnosť pre Slovákov v zahraničí) a Slovenského vydavateľstva sv. Cyrila a Metoda, vybudovanie slovenského strediska vo Večnom meste, a napokon zabezpečenie pomoci a miesta prijatia pre slovenských pútnikov.¹⁴ Diskusia sa niesla v rozhod-

⁹ Náhalka, Š.: Príprava na cyrilometodské jubileum. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1962 (január), roč. XI, č. 1, s. 1, 13; Náhalka, Š.: Publikácie k cyrilometodskému jubileu. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1962 (jún), roč. XI, č. 6, s. 4.

¹⁰ Náhalka, Š.: Otázky okolo cyrilometodského jubilea. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1962 (júl), roč. XI, č. 7, s. 1.

¹¹ Náhalka, Š.: Sv. Cyril a Metod – naši národní patróni. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (február), roč. XII, č. 2, s. 1.

¹² Náhalka, Š.: Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda, c. d., s. 27. Porovnaj Tomko, J.: Zrod Slovenského ústavu, c. d., s. 15; Náhalka, Š.: Rodí sa významné dielo: Ústav sv. Cyrila a Metoda. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1961 (január), roč. X, č. 1, s. 9.

¹³ Tomko, J.: Zrod Slovenského ústavu, c. d., s. 13-14. Svoje spomienky na cesty po USA a Kanade J. Tomko opísal v prejave pri príležitosti 30. výročia založenia Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Tomko, J.: Spomienkový príhovor z príležitosti 30. výročia založenia Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Rím, 17. október 1993. In: Čižmár, M. (ed.): Z pracovného stola kardinála Jozefa Tomka. Košice: Vydavateľstvo Inremax, s. 154-160; Náhalka, Š.: Naši z Viedne a Ústav sv. Cyrila a Metoda. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1962 (august – september), roč. XI, č. 8-9, s. 14; Náhalka, Š. – Tomko, J.: I. výkaz darov na Ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. In: *Hlasy z Ríma*. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1961 (máj), roč. X, č. 5, s. 9.

¹⁴ Archív Pápežského slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme (ďalej Archív PSÚSCM v Ríme), dokument Výzva na založenie Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, 27. decembra 1959.

nutí začať s prácou na vybudovaní domu ihneď, aby sa celé dielo uskutočnilo počas príprav na 1100. ročné jubileum príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Keďže nové centrum malo zveľaďovať práve duchovné dedičstvo vierozvestcov, už na tejto porade prevládol názor, že dom sa bude volať Cyrillomethodianum. Obežníkom (datovaným 27. decembra 1959)¹⁵ oznámili rímski slovenskí kňazi svoje rozhodnutie ďalším slovenským kňazom v slobodnom svete a prosili ich, aby začali organizovať na stavbu domu súkromnú zbierku. Za zbierku prevzal zodpovednosť organizačný výbor, do ktorého prítomní zvolili L. Macáka SDB, Š. Náhalku a J. Tomka.¹⁶ Dňa 1. septembra 1960 kardinál E. Tisserant vymenoval Š. Náhalku za predsedu prípravného výboru pre zriadenie a vybudovanie Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme.¹⁷

Š. Náhalka v úvodníku na stránkach mesačníka Hlasy z Ríma v marci 1961¹⁸ priniesol informáciu, že Ústav sv. Cyrila a Metoda bol začiatkom roku 1961 cirkevne schválený ako právnická osoba (*persona iuridica*) a cirkevná vrchnosť schválila aj jeho statuty.¹⁹ Stalo sa tak dňa 8. januára 1961 zásluhou kardinála E. Tisseranta; Ústav začal existovať ako právnická osoba.²⁰ Následne dňa 8. februára 1961 na návrh členov prípravného výboru vymenoval kardinál E. Tisserant Š. Náhalku za rektora Ústavu na obdobie šiestich rokov, čím Náhalka prevzal plnú zodpovednosť za administratívne a stavebné zabezpečenie Ústavu.²¹ Právna subjektivita náboženskej nadácie s názvom Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda so sídlom na La Storte v Ríme bola uznaná dekrétom prezidenta Talianskej republiky Giovannioho Gronchiho z dňa 17. októbra 1961, ktorým sa na návrh ministra vnútra uznávala nielen spomínaná právna subjektivita, ale schválil sa aj samotný štatút inštitúcie.²² Pre ďalšie osudy Ústavu mala základný význam návšteva biskupa A. G. Grutku s M. K. Mlynarovičom a J. Bachom v Ríme, kedy biskup prvýkrát videl pozemok pre Ústav, schválil plány na jeho výstavbu a predniesol celú vec pápežovi Jánovi XXIII. na audiencii 14. apríla 1962.²³

Rektor Ústavu Štefan Náhalka bol všeobecne veľkým šíriteľom cyrilo-metodského kultu u Slovákov v Ríme. Možno konštatovať, že bol hlavným organizátorom rímskych cyrilo-metodských osláv v jubilejnom roku 1963, vrátane septembrovej púte do Ríma. Prvá časť veľkolepých osláv cyrilo-metodského jubilea v Ríme prebiehala v dňoch 9.–13. mája 1963. Tento termín zvolili organizátori preto, lebo na 11. mája pripadal sviatok sv. Cyrila a Metoda podľa byzantsko-slovanského obradu, a tento dátum niesol aj Apoštolský list pápeža Jána XXIII.

¹⁵ Obežník podpísali M. Lacko SJ, F. Litva SJ, L. Macák SDB, Š. Náhalka a J. Tomko. Archív PSÚSCM v Ríme, Výzva na založenie Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme, 27. decembra 1959.

¹⁶ Odkaz zo Slovenska: Dôstojne oslávte cyrilometodské jubileum! In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1962 (apríl), roč. XI, č. 4, s. 9.

¹⁷ Náhalka, Š.: Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda, c. d., s. 61. Porovnaj Hromják, L.: Mons. Štefan Náhalka – spoluzakladateľ a prvý riaditeľ SÚSCM v Ríme. In Hrabovec, E. (ed.): Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015, s. 221–222.

¹⁸ Náhalka, Š.: Náš ústav sv. Cyrila a Metoda cirkevne schválený. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1961 (marec), roč. X, č. 3, s. 1–2.

¹⁹ Archív PSÚSCM v Ríme, prot. č. 6164/61, Stanovy Ústavu sv. Cyrila a Metoda. Stanovy obsahujú 14 článkov. Dokument in extenso publikovala Hrabovec, E.: Dokumentárne prílohy. In Hrabovec, E. (ed.): Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015, s. 282–284. Náhalka, Š.: Náš Ústav sv. Cyrila a Metoda cirkevne schválený, c. d., s. 1.

²⁰ Archív PSÚSCM v Ríme, prot. č. 6165/61, Dekrét kardinála Eugenia Tisseranta z 8. januára 1961. Dokument in extenso publikovala Hrabovec, E.: Dokumentárne prílohy, c. d., s. 285.

²¹ Archív PSÚSCM v Ríme, šk. Š. N., Menovanie za rektora ústavu. Porovnaj Hromják, L.: Mons. Štefan Náhalka – spoluzakladateľ a prvý riaditeľ SÚSCM v Ríme, c. d., s. 223.

²² Informácia o dekréte prezidenta z dňa 17. októbra 1961 pod č. 1198 bola zverejnená v úradnom vestníku Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana. Roma – Martedì, 28 novembre 1961, Numero 295. Podľa talianskeho práva cirkevné právne inštitúcie dostávali na požiadanie štátnu právnu subjektivitu až schválením Štátnou radou a samotným prezidentom Talianskej republiky. Tomko, J.: Zrod Slovenského ústavu, c. d., s. 10.

²³ Náhalka, Š.: Rodí sa významné dielo: Ústav sv. Cyrila a Metoda, c. d., s. 9. Tomko, J.: Zrod Slovenského ústavu, c. d., s. 19.

o sv. Cyrilovi a Metodovi.²⁴ Oslavy pozostávali z viacerých podujatí.²⁵ Veľkou udalosťou a zadosťučinením v organizačnej práci založenia rímskeho Ústavu, a možno povedať aj integrálnou súčasťou májových cyrilo-metodských osláv bolo posvätenie základného kameňa pre jeho budovu, ktoré sa uskutočnilo dňa 13. mája 1963 v konzistoriálnej sále apoštolského paláca vo Vatikáne samotným pápežom Jánom XXIII. Stalo sa tak na audiencii, ktorú pápež poskytol na zahájenie cyrilo-metodských osláv, usporiadaných v Ríme v dňoch 9.–13. mája, Pápežskému orientálnemu ústavu, Apoštolátu sv. Cyrila a Metoda a Ústavu sv. Cyrila a Metoda. Program audiencie mal takéto poradie: posvätenie základného kameňa Ústavu, podpísanie Apoštolského listu *Magnifici eventus*, vydaného pre cyrilo-metodské jubileum, a pápežov prejav.²⁶ Apoštolský list pápež adresoval biskupom všetkých slovanských národov pri príležitosti 11. storočia od príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Májové rímske oslavy sa zakončili položením základného kameňa slovenského Ústavu v ten istý deň, 13. mája o 17.00 hodine, kedy Slováci z Ríma a hostia v počte asi 100 osôb prišli na miesto stavby Ústavu.²⁷

Cyrilo-metodské oslavy Slovákov v slobodnom svete vyvrcholili v Ríme, pri hrobe sv. Cyrila a v sídle rímskeho pápeža, veľkou národnou púťou v dňoch 11.–16. septembra 1963. Pri príležitosti slovenskej púte prišlo do Ríma asi 500 Slovákov z celého sveta, len Slovensko zo známych politických príčin zastúpené nebolo.²⁸ Jedným z najdôležitejších bodov programu bolo stretnutie s pápežom Pavlom VI., audiencie v Klementovej sieni vo Vatikánskom paláci sa zúčastnilo vyše 500 Slovákov.²⁹ Posledný deň cyrilo-metodských osláv, 15. septembra 1963, sa niesol v znamení slávnostnej posviacky kostola slovenského Ústavu, kedy tu kardinál E. Tisserant slúžil prvú pontifikálnu omšu.³⁰ Kostol Ústavu bol prvým a jediným kostolom na území mesta Rím a jeho okolia s patrocíniom solúnskych bratov.³¹ Bolo tiež zásluhou rektora Š. Náhalku, že dňa 27. októbra 1963 boli prenesené relikvie sv. Cyrila z rodinnej kaplnky rodiny Antici-Mattei v meste Recanati do Baziliky sv. Klementa v Ríme. Prevzatím relikvií sv. Cyrila pápež Pavol VI. poverila biskupa A. G. Grutku a kňazov Š. Náhalku a J. Tomka, ktorí 14. novembra 1963 za prítomnosti koncilových kardinálov a viac ako 150 biskupov slávnostne odovzdali relikvie sv. Cyrila pápežovi Pavlovi VI. v Sixtínskej kaplnke. Ten potom 17. novembra relikvie sv. Cyrila preniesol do Baziliky sv. Klementa.³²

²⁴ K postoju pápeža Jána XXIII. k Ústavu a cyrilo-metodskému jubileu pozri Hrabovec, E.: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda a Svätá stolica v cirkevnopolitickom kontexte, c. d., s. 30-31.

²⁵ Cyrilometodské oslavy v Ríme. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (jún), roč. XII., č. 6, s. 8-9.

²⁶ Apoštolský list *Magnifici eventus* in extenso uverejnili Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (júl – august), roč. XII, č. 7-8, s. 10. Náhalka, Š.: Svätý otec posvätil základný kameň Ústavu sv. Cyrila a Metoda. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (jún), roč. XII, č. 6, s. 1.

²⁷ Text o posvätenom základnom kameni pre budovu Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda je uložený v Archíve PSÚ-SCM v Ríme, datovaný 13. mája 1963 v Ríme, bez signatúry. O priebehu slávností informoval Náhalka, Š.: Posvätenie a polozenie základného kameňa Ústavu sv. Cyrila a Metoda. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (jún), roč. XII, č. 6, s. 8-10.

²⁸ Náhalka, Š.: Dôstojné cyrilometodské oslavy Slovákov v Ríme. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (september – október), roč. XII, č. 9-10, s. 9-14.

²⁹ Prejav pápeža Pavla VI. k slovenským pútnikom z dňa 14. septembra 1963 je zverejnený: http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630914_slovak_pilgrims_en.html. Tomko, J.: Program Slovákom na storočia: Význam jedného prejavu pre našu históriu. K historickému odkazu Pavla VI. všetkým Slovákom. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1964 (február), roč. XIII, č. 2, s. 6. Hrabovec, E.: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda a Svätá stolica v cirkevnopolitickom kontexte, c. d., s. 33-34.

³⁰ Archív PSÚSCM v Ríme, prot. č. 7748/63, Zápisnica z posviacky kostola Ústavu sv. Cyrila a Metoda. Dokument in extenso publikovala Hrabovec, E.: Dokumentárne prílohy, c. d., s. 293. Náhalka, Š.: Dôstojné cyrilometodské oslavy Slovákov v Ríme, c. d., s. 9-14.

³¹ Tomko, J.: Zrod Slovenského ústavu, c. d., s. 10-12; Kružliak, I.: Národ na púti. In: Jednota, úradný orgán Prvej katolíckej slovenskej Jednoty v USA, 25. septembra 1963.

³² Lacko, M.: Hrob a pozostatky sv. Cyrila v Ríme. In: Most, 1963, č. 1-4, s. 233; Náhalka, Š.: V Sixtínskej kaplnke vo Vatikáne slávnostne odovzdal biskup A. Grutka Sv. otcovi Pavlovi VI. relikviu sv. Cyrila. In: Hlasy z Ríma. Mesačník katolíckej akcie Slovákov, 1963 (december), roč. XII, č. 12, s. 1.

Cieľom cyrilo-metodských jubilejných osláv Slovákov a pútnikov v Ríme bolo zanechať trvalú stopu. V tomto ohľade bolo iniciatívne úsilie slovenskej katolíckej emigrácie v Ríme viac ako úspešné. Na cyrilo-metodské jubileum jej poprední predstavitelia dlhodobo upozorňovali, náležite sa naň pripravovali, a podarilo sa im zrealizovať oslavy v podobe viacerých náboženských a kultúrnych podujatí trvalej hodnoty. Po slovenských cyrilo-metodských oslavách v Ríme zostali pre Slovákov viaceré vzácne dokumenty, ale predovšetkým hlavné dielo, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, ako najúspešnejšia slovenská iniciatíva jednej slovenskej generácie v zahraničí v 20. storočí, ktorá vyrástla z autentickej cyrilo-metodskej tradície slovenskej katolíckej emigrácie. Súčasťou cyrilo-metodských osláv boli aj edičné aktivity popredných predstaviteľov slovenskej katolíckej emigrácie. Tieto aktivity sa nerealizovali len z ich vlastných potrieb ako potrieb zahraničných Slovákov, ale najmä z potrieb Slovákov v Československu, kde režim po roku 1948 zastavil takmer všetky katolícke periodiká, a prakticky úplne prestali vychádzať náboženské knihy. Obe inštitúcie – vydavateľstvo i Ústav – niesli meno slovanských apoštolov, dnes spolupatrónov Európy.³³

Rok 1963 sa pre predstaviteľov slovenskej katolíckej emigrácie v Ríme stal jedinečnou príležitosťou, aby si uvedomovali a rozvíjali historický význam tohto jubilea, aby ho dôstojne oslávili a aby sa účinne postarali o zveľadenie dedičstva apoštolov v širokej spolupráci popredných amerických a rímskych Slovákov. Pripojili sa tak k predošlým uvedomelým slovenským generáciám, ktoré nadväzovali na toto dedičstvo, a svoju prácu na zveľadovaní slovenského života v jeho kultúrnom, národnom a politickom rozmere považovali za svoj príspevok k živej cyrilo-metodskej tradícii Slovákov. Všetky slovenské aktivity v Ríme reflektujú skutočnosť, že cyrilo-metodská myšlienka úplne prenikala slovenský emigračný život v Ríme vo svojej plnej sile. Popri spirituálnom rozmere totiž účinne zjednocovala v Ríme celú povojnovú emigráciu, ba aj prinášala nové možnosti osloviť širšiu verejnosť a realizovať tak myšlienky novej evangelizácie. A napokon bola účinným spojivom všetkých Slovákov, roztratených po celom svete, ktorí (aj) jej prostredníctvom sentimentálne spojení so svojim niekdajším domovom v nej neustále hľadali a nachádzali základ pre vnímanie a prežívanie svojej duchovnej a národnej identity.

Exploring the Cyrillo-Methodian Tradition in the Establishment of the Slovak Institute of Saints Cyril and Methodius in Rome.

Zuzana Lopatková

The aim of this study is to delineate how the Cyrillo-Methodian tradition was manifested in the 20th-century jubilee celebrations, which culminated in the founding of an institution that has since become a significant part of the history for Slovaks both domestically and abroad. This institution was a result of the collective efforts of both older and newer generations of emigrants and served as a beacon of hope during periods of religious persecution in Slovakia. In this era, the officially sanctioned establishment of the Slovak Institute of Saints Cyril and Methodius in Rome played an invaluable historical role; at a time when Slovakia, particularly

following the political upheavals in Czechoslovakia in February 1948, faced the suppression of Christianity and overt persecution of religious communities under communist rule, the institute emerged as a vital spiritual and cultural hub in the free world. It upheld the interests of the Roman Catholic Church in Slovakia and became a stalwart of Slovak national interests and culture. The activities of Slovaks in Rome truly embody the Cyrillo-Methodian ethos, infusing every facet of Slovak expatriate life there with vibrant energy. Beyond its spiritual dimension, the institute effectively unified the post-war emigration in Rome, broadening opportunities to engage a wider audience and foster the principles of a new evangelization.

³³ Edičné aktivity Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme spracoval Rydlo, J. M.: Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963–1988. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1989. 581 s.